

การได้รับนมแม่อย่างเตี้ยเพิ่มความเสี่ยงต่อภาวะโลหิตจาง ในช่วงอายุ 6 เดือนแรกของชีวิตหรือไม่

พรสุดา กฤติกาเมษ*

วิรดา ศักดิ์อมรชัย*

ชิตชนก เรือนก้อน†

ผู้รับผิดชอบบทความ: พรสุดา กฤติกาเมษ

บทคัดย่อ

ภูมิหลัง: องค์การอนามัยโลกแนะนำการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเตี้ยในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิต อย่างไรก็ตามพบว่าทารกที่ได้รับนมแม่อย่างเตี้ยใน 6 เดือนแรกของชีวิตมีภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กเพิ่มขึ้น การศึกษาเกี่ยวกับภาวะโลหิตจางที่สัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวยังมีจำกัดในภาคเหนือของประเทศไทย **วัตถุประสงค์:** เพื่อศึกษาอุบัติการณ์ของภาวะโลหิตจางในทารกอายุ 6 เดือนและเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่ได้รับนมแม่อย่างเตี้ยกับกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ รวมทั้งหาปัจจัยเสี่ยงของการเกิดภาวะโลหิตจางในทารกอายุ 6 เดือน **ระเบียบวิธีศึกษา:** การศึกษาแบบกลุ่มร่วมรุ่นย้อนหลัง (retrospective cohort) ในทารกที่มีสุขภาพดี ที่คลินิกสุขภาพเด็กในโรงพยาบาลนครพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2562 คัดเลือกประชากรจากทารกที่มารับวัคซีนที่อายุ 6 เดือนโดยมารดาให้ความยินยอมตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับประวัติของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และอาหารอื่น ซึ่งนำหน้าทารก วัดความยาวทารกและเจาะฮีมาโตคริต (Hct) จากปลายนิ้วทารกในวันที่มารับวัคซีน รวบรวมข้อมูลฮีมาโตคริต ทารกที่พบระดับฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 40 จะถูกคัดออก นิยามของภาวะโลหิตจาง คือระดับฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 33 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบระดับฮีมาโตคริตระหว่างทารก 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ได้รับนมแม่อย่างเตี้ยในช่วง 6 เดือนแรกและกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ สถิติที่ใช้ ได้แก่ สถิติถดถอยพหุแบบเชิงเส้น และ exponential risk regression **ผลการศึกษา:** จากทารกทั้งหมด 259 คน เป็นเพศชาย 137 คน (ร้อยละ 52.9) พบว่าทารกอายุ 6 เดือน จำนวน 61 คน (ร้อยละ 23.6) มีภาวะโลหิตจาง ความชุกของกลุ่มทารกที่ได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิต พบร้อยละ 45.9 อุบัติการณ์ของภาวะโลหิตจางในทารกที่ได้รับนมแม่อย่างเตี้ยในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิตและกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ คือร้อยละ 24.4 และ 22.9 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับทารกกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ ในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิต ไม่พบความแตกต่างทางสถิติของอุบัติการณ์ของภาวะโลหิตจาง adjusted RR 0.98 (0.61-1.58), $p = 0.934$ ค่าเฉลี่ยของฮีมาโตคริตในทารกที่ได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิตและกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ คือ 34.18 ± 3.23 และ 34.57 ± 3.38 ตามลำดับ ไม่พบความแตกต่างทางสถิติของค่าเฉลี่ยระดับฮีมาโตคริตในทารก

* กลุ่มงานกุมารเวชกรรม โรงพยาบาลนครพิงค์

† ศูนย์วิจัยเภสัชวิทยาและสถิติ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Received 11 August 2020; Revised 11 February 2021; Accepted 19 February 2021

Suggested citation: Krittigamas P, Sakamornchai W, Ruengorn C. Does exclusive breastfeeding increase risk of anemia during the first 6 months of life?. Journal of Health Systems Research 2021;15(1):49-65.

พรสุดา กฤติกาเมษ, วิรดา ศักดิ์อมรชัย, ชิตชนก เรือนก้อน. การได้รับนมแม่อย่างเตี้ยเพิ่มความเสี่ยงต่อภาวะโลหิตจางในช่วงอายุ 6 เดือนแรกของชีวิตหรือไม่. วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข 2564;15(1):49-65.

2 กลุ่ม โดยมีค่า adjusted beta coefficient $-0.21(-1.09, 0.66)$, $p = 0.631$. ปัจจัยเสี่ยงที่ทำนายภาวะซีดในทารกอายุ 6 เดือนได้แก่ มารดาอายุ <20 ปี (adj. OR 3.88, 95%CI 2.68-5.60), >35 ปี (adj. OR 2.26, 95%CI 1.44-3.53), ผลตรวจ HbE ในมารดาเป็นบวก (adj. OR 3.01, 95%CI 1.62-5.60) สรุป: อุบัติการณ์โดยรวมของภาวะโลหิตจางในทารกอายุ 6 เดือนในจังหวัดเชียงใหม่ เท่ากับร้อยละ 23.6 ซึ่งจัดเป็นปัญหาสาธารณสุขระดับปานกลางที่ควรต้องรีบแก้ไข ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างอุบัติการณ์การเกิดภาวะโลหิตจางในทารกที่กินนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนแรกของชีวิตและทารกที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ ดังนั้นการให้กินนมแม่อย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิตไม่ได้เพิ่มความเสี่ยงของภาวะโลหิตจางในทารกที่มีสุขภาพดี

คำสำคัญ: ภาวะโลหิตจาง, การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว, 6 เดือนแรกของชีวิต

Does Exclusive Breastfeeding Increase Risk of Anemia During the First 6 Months of Life?

Pornsuda Krittigamas*, Wirada Sakamornchai*, Chidchanok Ruengorn†

* Department of Pediatrics, Nakornping Hospital, Chiang Mai

† Pharmacoepidemiology and Statistics Research Center (PESRC), Faculty of Pharmacy, Chiang Mai University

Corresponding author: Pornsuda Krittigamas, pornsuda@cpird.in.th

Abstract

Background: The World Health Organization recommends exclusively breastfeeding (EBF) for the first 6 months of life. However, infants undergo WHO EBF for 6 months may have an increased risk of anemia. Evidences regarding anemia associated with EBF are limited in the Northern part of Thailand. **Objective:** To investigate the incidence of anemia at 6 months of age among EBF infants and non-EBF infants, and risk factors of anemia at 6 months of age. **Materials and Methods:** The retrospective cohort study was conducted in term-healthy infants at a well-baby clinic, Nakornping Hospital in 2019. Mothers answered a questionnaire regarding history of breastfeeding. Hematocrit (Hct) level of infants was retrospectively recorded at birth and 6 months of age. Infants with Hct less than 40% at birth were excluded. Anemia was defined as Hct less than 33%. Data were analyzed comparing Hct between 2 groups of infants: the EBF in the first 6 months of age and the non-EBF. Multivariable linear regression and exponential risk regression were performed to investigate an effect of EBF. **Results:** Of 259 infants, 137 cases (52.9%) were male, the overall incidence of anemia was 61 cases (23.6%). Prevalence of 6-month EBF infants was 45.9%. Incidence of anemia in the EBF and non-EBF infants was 24.4 and 22.9%, respectively. When compared to the non-EBF group, no statistically significant differences were revealed, adjusted RR 0.98(0.61-1.58), $p = 0.934$. The mean of Hct in EBF and non-EBF infants were 34.18 ± 3.23 and 34.57 ± 3.38 , respectively. There was no statistically significant between mean of Hct of the two groups with adjusted beta coefficient equals to $-0.21(-1.09, 0.66)$, $p = 0.631$. Factors predicted anemia in infants at 6 months of age included maternal age <20 years (adj. OR 3.88, 95%CI 2.68-5.60), >35 years (adj. OR 2.26, 95%CI 1.44-3.53), mothers with HbE positive (adj. OR 3.01, 95%CI 1.62-5.60). **Conclusion:** Overall incidence of anemia in infants at 6 months of age was 23.6% classified as a moderate public health problem that urgent investigation is needed. There was no statistical significance between incidence of anemia in the EBF and non-EBF infants. EBF for the first 6 months of life does not increase the risk of anemia in healthy infants compared with non-EBF.

Keywords: anemia, exclusive breastfeeding, infants

ภูมิหลังและเหตุผล

ภาวะโลหิตจางเป็นปัญหาทางสุขภาพที่สำคัญและพบบ่อยในทารกและเด็กเล็กทั่วโลก มีการสำรวจใน 187 ประเทศในปี พ.ศ. 2553 พบความชุกของโรคโลหิตจางทั่วโลกอยู่ที่ร้อยละ 32.9 โดยเฉพาะในเด็กอายุน้อยกว่า 5 ปี สาเหตุที่พบบ่อยที่สุดของภาวะโลหิตจางคือเกิดจากการขาดธาตุเหล็ก ซึ่งมีผลทำให้การเจริญเติบโตและพัฒนาการทางสติปัญญาล่าช้า ขาดสมาธิและเกิดปัญหาในการเรียนรู้⁽¹⁾ รายงานขององค์การอนามัยโลก พ.ศ. 2555 พบกลุ่มเด็กเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อายุ 6-59 เดือนมีภาวะโลหิตจางถึงร้อยละ 53.8⁽²⁾ เมื่อจำแนกความรุนแรงของปัญหาทางสาธารณสุขโดยองค์การอนามัยโลก พบว่าภาวะนี้จัดเป็นปัญหาทางสาธารณสุขระดับรุนแรง (คือโลหิตจางมากกว่าร้อยละ 40 ขึ้นไป) และจากการสำรวจทางโภชนาการของเด็กไทยอายุ 6 เดือน - 12 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2553-2555 ภายใต้โครงการสำรวจโภชนาการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asia Nutrition Survey) พบความชุกของโรคโลหิตจางในเด็กปฐมวัย (6 เดือน - 3 ปี) ในเขตชนบทสูงถึงร้อยละ 41.7 ในเขตเมืองร้อยละ 26⁽³⁾

สาเหตุของภาวะโลหิตจางที่พบบ่อยที่สุดในเด็กคือเกิดจากการขาดธาตุเหล็ก⁽⁴⁾ รองลงมาคือ โรคธาลัสซีเมียและมีฮีโมโกลบินผิดปกติ⁽⁵⁾ องค์การอนามัยโลกและยูนิเซฟแนะนำให้ทารกกินนมแม่อย่างเดียวจนถึงอายุ 6 เดือน⁽⁶⁾ แต่มีหลายการศึกษารายงานว่าทารกที่กินนมแม่อย่างเดียวจนถึงอายุ 6 เดือนพบภาวะโลหิตจางได้ ตั้งแต่ร้อยละ 23.9-41.9^(7,8) มีการรายงานในช่วงอายุตั้งแต่ 4 เดือนขึ้นไปเมื่อพิจารณาปริมาณธาตุเหล็กในนมแม่อย่างเดียวพบว่าไม่เพียงพอต่อความต้องการของทารก⁽⁹⁾ และมีรายงานว่าทารกที่กินนมแม่นาน ยิ่งสัมพันธ์กับการเกิดภาวะโลหิตจาง⁽¹⁰⁾ มีการศึกษาในโบลิเวีย อเมริกาใต้ พบว่า เด็กที่ได้รับนมแม่อย่างเดียวมากกว่า 4 เดือนขึ้นไปมีภาวะขาดธาตุเหล็ก (iron deficiency) มากกว่าเด็กที่ได้นมแม่น้อยกว่า 4 เดือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่สัมพันธ์กับภาวะโลหิต

จาง (anemia) และภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก (iron deficiency anemia) แม้จะพบว่าระยะเวลาที่ให้นมแม่อย่างเดียวมานานมากกว่า 4 เดือนขึ้นไปจะสัมพันธ์กับการขาดธาตุเหล็กในทารกก็ตาม⁽¹¹⁾ สาเหตุของภาวะโลหิตจางในเด็กที่ได้รับนมแม่อย่างเดียวใน 6 เดือนแรกของชีวิต นอกจากธาตุเหล็กในนมแม่ไม่เพียงพอแล้ว ยังมีสาเหตุจากปัจจัยอื่นอีก เช่น การที่ทารกเป็นพาหะของโรคธาลัสซีเมียหรือเกิดจากภาวะโภชนาการของแม่และทารก

สำหรับการศึกษาในประเทศไทยนั้น การได้รับนมแม่อย่างเดียวใน 6 เดือนแรกของชีวิต มีรายงานว่าเกี่ยวข้องกับและไม่เกี่ยวข้องกับภาวะโลหิตจางในทารก การศึกษาของสุวรรณ แท่วริยะกุล⁽¹²⁾ ที่คลินิกสุขภาพเด็กของสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินีและโรงพยาบาลรามาริบัติระหว่าง ตุลาคม พ.ศ. 2548 – กันยายน พ.ศ. 2549 ศึกษาเปรียบเทียบความเข้มข้นของเม็ดเลือดแดงของทารกอายุ 6 เดือนในกลุ่มที่ได้รับนมแม่อย่างเดียวและไม่ได้รับนมแม่อย่างเดียว พบว่าทารกที่ได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียวมีภาวะโลหิตจางเพียงร้อยละ 4.2 และไม่มีข้อบ่งชี้ว่าเกิดจากการขาดธาตุเหล็ก ในขณะที่กลุ่มที่ไม่ได้รับนมแม่อย่างเดียวมีภาวะโลหิตจางร้อยละ 12.8 และมีตัวชี้วัดว่าขาดธาตุเหล็กร้อยละ 80 ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของสุภาพรรณตันตราชีวรร ในปี พ.ศ. 2548 พบภาวะโลหิตจางในทารกที่กินนมแม่ร้อยละ 38.6 ในทารกที่กินนมผสมร้อยละ 14.3 และพบอุบัติการณ์ของภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กในเด็กที่กินนมแม่มากกว่ากินนมผสมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (25.7% vs 2.9%, $p < 0.001$)⁽¹³⁾ ซึ่งคล้ายกับผลการศึกษาในปี พ.ศ. 2560 ที่โรงพยาบาลแก้งคร้อ จ. ชัยภูมิ พบภาวะโลหิตจางในเด็กอายุ 6-12 เดือน ที่ได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียวใน 6 เดือนแรกของชีวิตถึงร้อยละ 41.9⁽⁸⁾ แต่มีการศึกษาที่พหุคูณพบว่าภาวะโลหิตจางในทารกไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการกินนมแม่อย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิต⁽¹⁴⁾ กระทรวงสาธารณสุขมีเป้าหมายให้นมแม่อย่างเดียวใน 6 เดือนแรกของชีวิตให้มากกว่าร้อยละ 50 ในปี พ.ศ. 2568 และแนะนำให้เสริม

ยาน้ำธาตุเหล็กเมื่ออายุ 6 เดือนเป็นต้นไป ซึ่งต่างจากคำแนะนำของ American Academy of Pediatric ที่ให้เริ่มเสริมยาน้ำธาตุเหล็กตั้งแต่อายุ 4 เดือนเพื่อป้องกันภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กและช่วยเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก⁽¹⁵⁾ เนื่องจากอุบัติการณ์ของภาวะโลหิตจางในทารกที่ได้รับนมแม่อย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิตในประเทศไทยมีความแตกต่างกันมากจากอดีตถึงปัจจุบัน และในเขตภาคเหนือยังมีข้อมูลไม่มากนัก และเพื่อความกระจ่างชัดที่อาจมีผลต่อการตอบสนองต่อนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขในการรณรงค์ให้นมแม่อย่างเดียวใน 6 เดือนแรกของชีวิต จึงควรศึกษาว่านโยบายนี้ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะโลหิตจางในทารกหรือไม่ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงอุบัติการณ์ของภาวะโลหิตจางในทารกอายุ 6 เดือนโดยเปรียบเทียบระหว่างทารกกลุ่มที่ได้รับนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนแรกของชีวิตและทารกกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะโลหิตจางในเด็กอายุ 6 เดือนด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาอุบัติการณ์ของภาวะโลหิตจางในทารกอายุ 6 เดือนที่เกิดครบกำหนด สุขภาพแข็งแรงและน้ำหนักแรกเกิดมากกว่า 2,500 กรัม และเปรียบเทียบระหว่างทารกกลุ่มที่กินนมแม่เพียงอย่างเดียวใน 6 เดือนแรกของชีวิตกับทารกกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำที่โรงพยาบาลนครพิงค์ จ. เชียงใหม่
2. เพื่อหาปัจจัยเสี่ยงที่สัมพันธ์กับภาวะโลหิตจางในทารกอายุ 6 เดือน

ระเบียบวิธีศึกษา

เป็นการศึกษาแบบกลุ่มร่วมรุ่นย้อนหลัง โดยใช้ประชากรกลุ่มตัวอย่างจากการศึกษาเรื่องความชุกและปัจจัยที่ทำให้ไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จนครบ 6 เดือนแรกของ วิธดา ศักดิ์อมรชัย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

(ภาคผนวกแนบท้ายบทความ) ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึง พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ตามมารดาจำนวน 300 คน ที่พาทารกมารับวัคซีนช่วงอายุ 6 เดือนในคลินิกสุขภาพเด็ก โรงพยาบาลนครพิงค์ โดยมารดาให้ความยินยอมตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับประวัติของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การศึกษาที่ใช้ข้อมูลสำคัญเฉพาะประวัติของมารดาขณะตั้งครรภ์และประวัติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หรืออาหารเสริมอื่นในช่วงอายุ 6 เดือนแรกของชีวิต ส่วนข้อมูลอื่นรวบรวมจากเวชระเบียนและฐานข้อมูลของห้องปฏิบัติการในโรงพยาบาล ได้แก่ ทบทวนประวัติทารกตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 6 เดือน ระดับฮีมาโตคริตในทารก น้ำหนักและความยาวของทารกเมื่อแรกเกิดและที่อายุ 6 เดือน รวบรวมข้อมูลผลเลือดด้านฮาลัสซีเมีย HbE screening และ complete blood count (CBC) ของมารดาในวันที่ให้กำเนิดทารก

เกณฑ์การคัดเข้า

1. ทารกเกิดครบกำหนด น้ำหนักแรกเกิดมากกว่า 2,500 กรัม, และไม่มีภาวะแทรกซ้อนหลังเกิด
2. บิดาและมารดา ไม่ใช่คู่เสี่ยงของโรคธาลัสซีเมียชนิดรุนแรง

เกณฑ์การคัดออก

1. ทารกที่ตรวจพบระดับฮีมาโตคริตที่แรกเกิดต่ำกว่าร้อยละ 40
2. ทารกที่ได้รับยาน้ำธาตุเหล็กก่อนอายุ 6 เดือน
3. ทารกที่มารับวัคซีนช่วงอายุ 6 เดือนล่าช้ากว่าอายุ 7 เดือน ซึ่งจะได้ค่าของฮีมาโตคริตที่อายุ 6 เดือน
4. ข้อมูลไม่ครบถ้วน ทั้งของมารดาและทารก

คำจำกัดความ

ภาวะโลหิตจาง คำนิยามคือระดับฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 33 (Hct <33 % หรือ Hb <11 g/dl) ในเด็กอายุ 6 เดือนถึง 5 ปีตามเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลก WHO definition of anemia⁽¹⁶⁾

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว (exclusive breastfeeding: EBF) หมายถึง การให้เฉพาะนมแม่เพียงอย่างเดียว โดยไม่ให้น้ำ ของเหลว หรืออาหารอื่น ยกเว้น

เกลือแร่ วิตามิน หรือยา ถ้ามีข้อบ่งชี้ทางการแพทย์⁽¹⁷⁾

การวิเคราะห์ทางสถิติ

วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบฮีมาโตคริตระหว่างทารก 2 กลุ่มคือกลุ่มที่ได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือนแรกของชีวิต และกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ ทำการเปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างระหว่างสองกลุ่ม กรณีค่าเฉลี่ยวิเคราะห์ด้วยสถิติ independent t-test กรณีข้อมูลกระจายปกติ นำเสนอค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กรณีที่ข้อมูลกระจายไม่ปกติจะวิเคราะห์ความแตกต่างด้วย Wilcoxon’s ranksum test นำเสนอด้วยค่ามัธยฐาน พิสัยควอไทล์ ค่าน้อยที่สุดค่ามากที่สุด จากนั้นทำการวิเคราะห์ผลของการได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือนแรกของชีวิต และกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ ด้วยสถิติ univariable และ multivariable linear regression นำเสนอด้วยค่า beta coefficient (95% confidence interval (CI)) จากนั้นทำการแบ่งกลุ่มระดับฮีมาโตคริตด้วยจุดตัด 2 จุดคือ ที่กลุ่มโลหิตจางที่อายุ 6 เดือน คือระดับฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 33 และระดับฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 34 และวิเคราะห์ด้วยสถิติ exponential risk regression นำเสนอด้วยค่า risk ratio (RR) หรือ adjusted RR, 95%CI โดยควบคุมอิทธิพลของ MCV (mean corpuscular volume) ในมารดาทำการวิเคราะห์สำรวจปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดภาวะโลหิตจางที่ฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 33 จากนั้นคำนวณค่าความสามารถในการทำนายของสมการดังกล่าว นำเสนอค่าพื้นที่ใต้โค้ง area under the receiver operating characteristics curve (AuROC) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการศึกษา

จากทารกแรกเกิดจำนวน 300 ราย ไม่มีค่าฮีมาโตคริตที่อายุ 6 เดือนจำนวน 35 ราย ตัดทารกที่มีค่าฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 40 เมื่อแรกเกิดออกจำนวน 6 ราย เหลือ

ทารกที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมดจำนวน 259 ราย เมื่อทำการแบ่งทารกตามประวัติการได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิตเป็น 2 กลุ่ม พบกลุ่มที่ได้รับนมแม่อย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิตจำนวน 119 ราย (ร้อยละ 45.9) และกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ 140 ราย (ร้อยละ 54.1) และ พบอุบัติการณ์ของการเกิดภาวะโลหิตจางที่ฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 33 ที่อายุ 6 เดือนในกลุ่มที่ได้รับนมแม่เพียงอย่างเดียวและกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ เป็นร้อยละ 24.4 และ 22.9 ตามลำดับ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1 (Figure 1)

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของมารดาและทารกระหว่าง 2 กลุ่ม เช่น อายุมารดา เชื้อชาติ ดัชนีมวลกาย การศึกษา

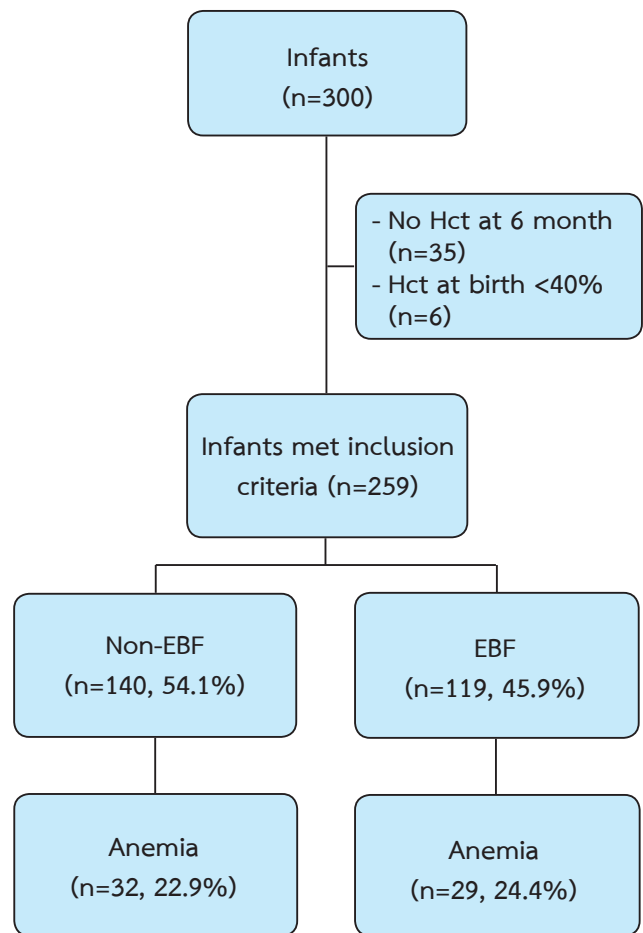

Figure 1. Study flow

EBF = exclusive breastfeeding

อาชีพ สถานภาพสมรส จำนวนบุตร โรคประจำตัว อายุครรภ์ที่มาฝากครรภ์ครั้งแรก จำนวนครั้งที่มา ANC ภาวะโลหิตจางของมารดา ก่อนคลอด การคัดกรองธาลัสซีเมียในมารดา วิธีการคลอด น้ำหนักแรกเกิด เพศของทารก น้ำหนักและความยาวทารกที่อายุ 6 เดือน ระดับฮีมาโตคริตของทารกเมื่อแรกเกิด พบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่าง 2 กลุ่ม ดังแสดงในตารางที่ 1 (Table 1)

และเมื่อเปรียบเทียบภาวะโลหิตจาง ระหว่าง 2 กลุ่ม พบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อเปรียบเทียบภาวะโลหิตจางโดยใช้เกณฑ์จุดตัดที่ฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 34 พบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่าง 2 กลุ่ม เช่นกัน ดังแสดงในตารางที่ 2 (Table 2)

ปัจจัยเสี่ยงที่พบว่ามีความสัมพันธ์ทางสถิติกับภาวะโลหิตจางในทารกอายุ 6 เดือน คือ อายุมารดา และ HbE ในมารดา โดยพบว่ามารดาอายุน้อยกว่า 20 ปี หรือมากกว่า

Table 1. Maternal and infant characteristics, classified by breastfeeding in 6 months (n=259)

Characteristics	EBF in 6 months		p-value
	No (n=140)	Yes (n=119)	
Maternal age (yrs)			0.238
< 20	11 (7.9)	4 (3.4)	
20-35	110 (78.7)	85 (84.1)	
> 35	19 (13.6)	12 (11.9)	
Mean ± SD	27.71 ± 6.55	27.80 ± 5.45	0.910
Nationality			0.082
Thai	89 (63.6)	88 (74.0)	
Others	51 (36.4)	31 (26.0)	
Body mass index (BMI) (kg/m²)			0.880
Low (≤18.0)	9 (6.4)	6 (5.0)	
Normal (18.1-22.9)	67 (47.9)	60 (50.4)	
High (≥ 23.0)	64 (45.7)	53 (44.5)	
Mean ± SD	23.3±4.5	23.3±4.5	0.954
Mother's education			0.070
Less than high school	81 (57.9)	53 (44.5)	
High school	25 (17.9)	21 (17.6)	
Bachelor	33 (23.5)	44 (37.0)	
Higher than bachelor	1 (0.7)	1 (1.9)	
Mother's occupation			0.148
House-wife	64 (45.7)	56 (47.1)	
Government	5 (3.6)	7 (5.9)	
Private company	10 (7.1)	16 (13.4)	
Student	6 (4.3)	1 (0.8)	
Others	55 (39.3)	39 (32.8)	
Monthly income (baht) median (IQR)			0.685
(min – max)	15,500 (10,000) (7,000-200,000)	15,000 (15,000) (7,000-100,000)	
Marital status			0.234
Married	132 (94.3)	116 (97.5)	
Others	8 (5.7)	3 (2.5)	

Table 1. Maternal and infant characteristics, classified by breastfeeding in 6 months (n=259) (Cont.)

Characteristics	EBF in 6 months		p-value
	No (n=140)	Yes (n=119)	
Thalassemia screening in mother			
1 Hct (%)	37.56 ± 3.67	38.25 ± 3.47	0.154
2 MCV (fL)	86.30 ± 8.55	86.20 ± 7.66	0.929
< 80.0	13 (13.4)	24 (20.2)	0.208
≥ 80.0	84 (86.6)	95 (79.8)	
3 RDW (%)	14.60 ± 1.63	14.69 ± 1.48	0.670
< 15.0	83 (69.8)	67 (69.1)	1.000
≥ 15.0	36 (30.2)	30 (30.9)	
4 HbE	0 (2) (0-2)	2 (2) (0-3)	0.062
Negative	64 (53.8)	40 (41.2)	0.125
Positive	3 (2.5)	6 (6.2)	
no report	52 (43.7)	51 (52.6)	
Mother's disease			0.220
No 129 (92.1)	104 (87.4)		
Yes	11 (7.9)	15 (12.6)	
GA at first ANC Median (IQR)			
(min – max)	12 (9.5) (0-36)	13 (9) (0-33)	0.631
Number of ANC visits			1.000
< 5	30 (21.4)	25 (21.0)	
≥ 5	110 (78.6)	94 (79.0)	
Mean ± SD	6.6 ± 2.82	6.69 ± 2.92	0.803
Mode of delivery			0.792
Vaginal	91 (65.0)	80 (67.2)	
Cesarean section	49 (35.0)	39 (32.8)	
Infant's sex			0.532
Male	77 (55.0)	60 (42.6)	
Female	63 (45.0)	59 (49.6)	
Birth weight (g)	3,088.2 ± 363.0	3,136.4 ± 357.5	0.212
Hct at birth (%)	52.4 ± 6.2	53.0 ± 5.9	0.421
Body weight at 6 months (kg)	7.6 ± 1.0	8.1 ± 6.7	0.416
Height at 6 months (cm)	66.03 ± 4.24	65.92 ± 3.17	0.832
Hct at 6 months (%)	34.6 ± 3.4	34.2 ± 3.2	0.351
Hct level (%)			0.883
Anemia Hct < 33.0	32 (22.9)	29 (24.4)	
Non-anemia Hct ≥ 33.0	108 (77.1)	90 (75.6)	
Hct level (%)			0.247
Anemia Hct < 34.0	48 (34.3)	50 (42.0)	
Non-anemia Hct ≥ 34.0	92 (65.7)	69 (58.0)	

mother's disease = underlying disease of mother

ANC = antenatal care; EBF = exclusive breastfeeding; GA = gravida; Hb = hemoglobin; Hct = hematocrit; MCV = mean corpuscular volume; RDW = red cell distribution width

Table 2. Effects of EBF level to average and proportion of Hct at 6 months of age

Average of Hct at 6 months*	Crude Beta coefficient (95%CI)	Adjusted Beta coefficient** (95%CI)	p-value
EBF at 6 months	-0.38 (-1.20,0.43)	-0.21 (-1.09, 0.66)	0.631
Proportion of Hct at 6 months*	Crude Risk ratio (95%CI)	Adjusted Risk ratio (95%CI)	p-value
Cut-off point < 33.0			
EBF at 6 months	1.07 (0.69-1.65)	0.98 (0.61-1.58)	0.934
Cut-off point < 34.0			
EBF at 6 months	1.22 (0.90-1.67)	1.16 (0.82-1.62)	0.407

* non EBF was reference group, ** adjusted influence of MCV at baseline
EBF=exclusive breastfeeding; Hct=hematocrit; MCV = mean corpuscular volume

Table 3. Prognostic factors associated with anemia (Hct < 33%) at 6 months of age

Factors	Adjusted RR (95%CI)	p-value
Maternal age (yrs)		
< 20	3.88 (2.68-5.60)	< 0.001**
20-35	1.00	
> 35	2.26 (1.44-3.53)	< 0.001**
Number of ANC visits		
< 5	1.00	
≥ 5	1.74 (0.97-3.10)	0.059
MCV		
< 80.0	0.99 (0.58-1.70)	0.979
≥ 80.0	1.00	
HbE		
Negative	1.00	
Positive	3.01 (1.62-5.60)	< 0.001**
No report	1.63 (1.08-2.46)	0.019**
EBF		
No	1.00	
Yes	1.02 (0.66-1.56)	0.933

area under receiver operating characteristic (ROC) curve = 0.648

ANC=antenatal care; EBF=exclusive breastfeeding; Hb=hemoglobin; MCV = mean corpuscular volume; RR=risk ratio

35 ปี มีความเสี่ยงที่ทารกจะมีภาวะโลหิตจางมากกว่า มารดาอายุ 20-35 ปีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมารดาที่มีผล HbE เป็นบวกมีความเสี่ยงที่ทารกจะมีภาวะโลหิตจางเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มากกว่ากลุ่มที่ผล

HbE เป็นลบ โดยความสามารถในการทำนายของตัวแบบ ในตารางที่ 3 ได้ค่าพื้นที่ใต้โค้ง ROC ร้อยละ 64.8 ดังแสดง ในตารางที่ 3 (Table 3)

เมื่อติดตามรักษาทารกที่มีภาวะโลหิตจาง คือฮีมาโตคริต

ต่ำกว่าร้อยละ 33 โดยทุกรายได้รับยาน้ำธาตุเหล็กเป็นเวลา 1 เดือน และนัดมาติดตามอาการที่อายุ 7 เดือนเพื่อตรวจ CBC ผลของการรักษาและติดตามต่อเนื่องจนอายุ 12-18 เดือน พบว่าสามารถติดตามได้ 55 คนจาก 61 คน โดยใน 55 คนได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก 34 คน (ร้อยละ 61.8) เป็นพาหะธาลัสซีเมีย 16 คน (ร้อยละ 29.1) และเป็นโรคธาลัสซีเมียชนิดไม่รุนแรง 5 คน (ร้อยละ 9.1)

วิจารณ์

อุบัติการณ์การเกิดภาวะโลหิตจางในทารกที่เกิดครบกำหนดสุขภาพดีที่อายุ 6 เดือนในการศึกษานี้พบถึงร้อยละ 23.6 จัดเป็นปัญหาสาธารณสุขระดับปานกลาง ตามเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลก (หากพบอุบัติการณ์น้อยกว่าร้อยละ 5 จัดว่าไม่เป็นปัญหา ร้อยละ 5-19.9 เป็นปัญหาน้อย ร้อยละ 20-39.9 เป็นปัญหาระดับปานกลาง และมากกว่าร้อยละ 40 จัดเป็นปัญหาระดับรุนแรง)⁽²⁾ ซึ่งแตกต่างจากรายงานขององค์การอนามัยโลกปี พ.ศ. 2555 ที่พบว่า กลุ่มเด็กเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อายุ 6-59 เดือนมีภาวะโลหิตจางถึงร้อยละ 53.8 และการศึกษาในทารกอายุ 6-12 เดือนที่ประเทศจีนที่พบภาวะโลหิตจางร้อยละ 48.9⁽¹⁸⁾ สาเหตุที่อุบัติการณ์ต่างกันอาจเป็นเพราะการศึกษานี้ทำเฉพาะในทารกอายุ 6-7 เดือนและเป็นทารกในพื้นที่เดียวกันเท่านั้น นอกจากช่วงอายุที่ศึกษาแตกต่างกันแล้ว ยังต่างกันที่ขนาดของพื้นที่การศึกษา ลักษณะทางเศรษฐกิจ พื้นฐานความเป็นอยู่ และชนิดของอาหารที่แม่ได้รับ สำหรับผลการศึกษานี้พบคล้ายกับผลการศึกษาที่จังหวัดพัทลุง ซึ่งพบภาวะโลหิตจางในทารกอายุ 6 เดือนร้อยละ 34.3⁽¹⁴⁾ และที่จังหวัดชัยภูมิในทารกอายุ 6-12 เดือนพบความชุกของโรคโลหิตจางร้อยละ 28 โดยพบว่ากลุ่มอายุ 9-10 เดือนมีภาวะโลหิตจางมากที่สุดคือร้อยละ 31.6 โดยเฉพาะในทารกที่กินนมแม่อย่างเดียวใน 6 เดือนแรกพบภาวะโลหิตจางถึงร้อยละ 41.9⁽⁸⁾ และผลการศึกษานี้แตกต่างจากการศึกษาของวารสารที่พบอุบัติการณ์ของภาวะโลหิตจางที่จังหวัด

นครราชสีมา⁽¹⁹⁾ เพียงร้อยละ 18 เนื่องจากศึกษาในทารกอายุ 6-12 เดือนซึ่งทารกที่อายุหลัง 6 เดือนส่วนใหญ่ได้รับยาน้ำธาตุเหล็กเพื่อป้องกันภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก ซึ่งอุบัติการณ์ของภาวะโลหิตจางในเมืองไทยแตกต่างกันในแต่ละภาค น่าจะมีสาเหตุจากอัตราการกินนมแม่แตกต่างกัน ลักษณะอาหารของมารดา และอัตราการเป็นพาหะของโรคธาลัสซีเมียแตกต่างกันในแต่ละภาคของประเทศไทย

อัตราการกินนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนแรกของชีวิตในการศึกษานี้คือร้อยละ 45.9 แตกต่างจากการศึกษาของอรรถสิทธิ์ ที่พัทลุง⁽¹⁴⁾ ที่พบเพียงร้อยละ 23.3 ซึ่งสูงกว่าภาพรวมของประเทศไทย อาจจะเป็นเพราะมารดาส่วนใหญ่อยู่ในชนบทและได้รับการรณรงค์ให้ความรู้และเห็นความสำคัญเรื่องการให้นมแม่ตั้งแต่ช่วงฝากครรภ์

ส่วนเรื่องน้ำหนักและความยาวของทารก เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทารกที่กินนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน และกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ พบว่าไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ดังนั้นการกินนมแม่อย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิตน่าจะเพียงพอต่อการเจริญเติบโตของทารก และไม่พบความสัมพันธ์กับภาวะโลหิตจาง

ภาวะโลหิตจางในทารกที่กินนมแม่อย่างเดียวพบร้อยละ 24.4 แม้จะสูงกว่าทารกกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำซึ่งพบร้อยละ 22.9 แต่ก็ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลของการศึกษานี้จึงสนับสนุนการเลี้ยงทารกด้วยนมแม่อย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิต คือไม่ได้เพิ่มความเสี่ยงต่อภาวะโลหิตจางที่อายุ 6 เดือน บางรายงานพบว่ากลุ่มที่กินนมแม่อย่างเดียวมีภาวะโลหิตจางค่อนข้างสูงอาจเป็นเพราะปริมาณธาตุเหล็กในนมแม่ลดลงเมื่อเทียบกับช่วง 5 เดือนแรก⁽²⁰⁾ มีการศึกษาที่ติดตามการให้นมแม่อย่างเดียวโดยไม่ได้รับอาหารเสริมหรือน้ำธาตุเหล็กหลังอายุ 6 เดือน พบว่าเพิ่มการเกิดภาวะโลหิตจางถึง 5.7 เท่า⁽¹⁰⁾ โดยกลุ่มอายุ 9-12 เดือนพบภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กมากที่สุด

สำหรับปัจจัยเสี่ยงที่พบว่ามีความสัมพันธ์ทางสถิติกับ

ภาวะโลหิตจางในเด็กอายุ 6 เดือน คือ อายุมารดา พบว่ามารดาอายุน้อยกว่า 20 ปี หรืออายุมากกว่า 35 ปี มีความเสี่ยงที่ทารกจะเกิดภาวะโลหิตจางมากกว่ามารดาอายุ 20-35 ปีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจจะเป็นเพราะในมารดาอายุน้อย (teenage pregnancy) มี iron storage ต่ำกว่ามารดาอายุ 20-35 ปี⁽²¹⁾ และในมารดาที่มีผลเลือดค่า HbE เป็นบวกหรือไม่พบผลการตรวจ(โดยเฉพาะกรณีส่งต่อจากโรงพยาบาลชุมชนและไม่ได้ส่งต่อข้อมูลละเอียด) พบว่ามีความเสี่ยงที่ทารกจะมีภาวะโลหิตจางเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเทียบกับกลุ่มที่ผลการตรวจ HbE เป็นลบ ซึ่งในมารดาที่มี HbE เป็นบวกนั้น ทารกมีโอกาสที่จะเป็นพาหะของธาลัสซีเมียมากกว่ากลุ่มที่เกิดจากมารดาที่มี HbE เป็นลบ ส่วนในมารดาที่ไม่ได้มีผลตรวจ HbE (อาจจะตรวจแต่ค้นหาผลไม่พบหรือไม่ได้ตรวจโดยเฉพาะในมารดาที่ฝากครรภ์ในโรงพยาบาลชุมชน หาก MCV ของมารดาและบิดามากกว่า 80 จะไม่ได้เจาะเลือดเพื่อตรวจหา HbE) มีโอกาสที่จะเป็นพาหะของโรคธาลัสซีเมียได้

สำหรับค่า MCV ที่ต่ำกว่า 80 ในมารดานั้น จากการศึกษาพบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะโลหิตจางในทารกอายุ 6 เดือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเป็นเพราะจำนวนตัวอย่างไม่เพียงพอ ซึ่งมารดาที่มีค่า MCV ต่ำกว่า 80 แสดงว่ามีความผิดปกติของเม็ดเลือดแดง อาจเป็นพาหะของโรคธาลัสซีเมียหรือเกิดจากการขาดธาตุเหล็กได้ ซึ่งในทางปฏิบัติที่โรงพยาบาลนครพิงค์ มารดาที่มีค่า MCV ต่ำจะส่งตรวจ HbE ทุกราย บางการศึกษาพบว่าการคลอดทางธรรมชาติและการได้รับนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนแรกมีความสัมพันธ์กับภาวะโลหิตจาง⁽²²⁾ ซึ่งในการศึกษานี้ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์กัน

แนวทางปฏิบัติของกุมารแพทย์โรงพยาบาลนครพิงค์นั้น สำหรับทารกอายุ 6 เดือนในคลินิกสุขภาพเด็กดีนอกจากจะให้วัคซีนตามวัยแล้ว ทารกทุกรายจะได้รับการเจาะเลือดเพื่อคัดกรองหาภาวะโลหิตจาง โดยเจาะเลือดที่ปลายนิ้วมือและได้ผลความเข้มข้นของเลือดภายใน 1-2 ชั่วโมง หากพบว่าทารกมีภาวะโลหิตจาง คือฮีมาโตคริต

น้อยกว่าร้อยละ 33 ตามเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลก⁽¹⁶⁾ จะให้การรักษาโดยให้ยาน้ำธาตุเหล็กเป็นเวลา 1 เดือนแล้วนั้นมาเจาะเลือดตรวจ CBC หากความเข้มข้นของเลือดเพิ่มขึ้นตามเกณฑ์ที่กำหนดคือฮีมาโตคริตเพิ่มขึ้นมากกว่า 3% จะให้การวินิจฉัยเบื้องต้นว่ามีภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก และให้ธาตุเหล็กรักษาต่อเนื่องไปจนครบ 3 เดือน หากความเข้มข้นของเลือดไม่เพิ่มขึ้น จะพิจารณาส่งตรวจเพิ่มเติมเพื่อหาสาเหตุอื่นของภาวะโลหิตจางต่อไป ในเขตภาคเหนือมีประชากรเป็นพาหะของโรคธาลัสซีเมียค่อนข้างสูงถึงร้อยละ 30⁽²³⁾ การศึกษานี้ในทารกที่มีภาวะโลหิตจางเมื่อให้การรักษาด้วยยาน้ำธาตุเหล็ก พบว่าร้อยละ 61.8 ตอบสนองต่อการให้ยา แสดงว่าในกลุ่มนี้สามารถให้การวินิจฉัยเบื้องต้นว่ามีภาวะโลหิตจางจากภาวะขาดธาตุเหล็ก นอกจากนี้เมื่อติดตามต่อเนื่องพบว่า เป็นพาหะของโรคธาลัสซีเมียจำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 29.1 และเป็นโรคธาลัสซีเมียชนิดไม่รุนแรง 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.1 การศึกษานี้ไม่ได้วัดปริมาณธาตุเหล็กในเม็ดเลือดแดงที่อายุ 6 เดือน เนื่องจากปฏิบัติตามนโยบายของประเทศและเพื่อไม่ให้เป็นภาระการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่าย การให้ยาน้ำธาตุเหล็กในระยะเวลาหนึ่งเดือนไม่ได้มีอันตรายแม้ว่าทารกส่วนหนึ่งจะเป็นพาหะของธาลัสซีเมียด้วย ซึ่งในผู้ป่วยพาหะธาลัสซีเมียก็มีความเสี่ยงต่อภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กด้วยไม่ต่างจากเด็กทั่วไป⁽²⁴⁾

ประโยชน์ของการศึกษานี้คือ ผลการศึกษาช่วยให้มารดามั่นใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวใน 6 เดือนแรกของชีวิต เนื่องจากไม่เพิ่มความเสี่ยงที่ทารกจะเกิดภาวะโลหิตจางจากขาดธาตุเหล็ก และแนวทางการคัดกรองภาวะโลหิตจางที่ปฏิบัติอยู่แล้วมีประสิทธิภาพในการคัดกรอง นับว่าเป็นการศึกษาที่พยายามตอบคำถามในเรื่องที่เป็นปัญหาสาธารณสุขของประเทศไทย และในทารกที่เกิดจากมารดาอายุน้อยกว่า 20 ปีหรือมากกว่า 35 ปี และมีผล HbE เป็นบวก ควรได้รับการตรวจเลือดดูค่าฮีมาโตคริตเร็วขึ้น โดยตรวจคัดกรองตั้งแต่อายุ 4 เดือนซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่ทารกมารับวัคซีน เพื่อให้สามารถวินิจฉัยภาวะโลหิต

จางได้รวดเร็วขึ้นและควรได้รับยาน้ำธาตุเหล็กเพื่อป้องกันภาวะโลหิตจางตั้งแต่อายุ 4 เดือน

ข้อจำกัดของการศึกษานี้คือ เป็นการศึกษาโดยเก็บข้อมูลย้อนหลัง ทำให้ข้อมูลส่วนหนึ่งไม่ครบถ้วน เช่น ทารกบางรายไม่ได้เจาะเลือดตรวจค่าฮีมาโตคริตที่อายุ 6 เดือน หรือไม่ได้ลงข้อมูลในเวชระเบียน ทำให้จำนวนประชากรที่นำเข้ามาศึกษาลดลง ข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามไม่มีรายละเอียดที่ชัดเจนเพียงพอ เช่น ในทารกกลุ่มที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ ขาดประวัติด้านปริมาณหรือชนิดของการให้นมผสมหรืออาหารเสริมอื่นๆ นอกจากนี้แม่ซึ่งมีผลต่อระดับธาตุเหล็กในทารก จากข้อจำกัดดังกล่าวจึงแนะนำให้ทำการศึกษาไปข้างหน้าและคำนวณขนาดของประชากรให้เพียงพอก่อนทำการวิจัยและรวบรวมประวัติโดยละเอียด ทั้งปริมาณและชนิดของนมผสมหรืออาหารเสริมอื่นที่ให้แก่ทารกในกรณีที่ไม่ได้รับนมมารดาแต่เพียงอย่างเดียว สำหรับการศึกษานี้ การวินิจฉัยภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กในทารกอายุ 6 เดือน ใช้ therapeutic trial แทนการตรวจเลือดหาค่า serum iron (SI), total iron binding capacity (TIBC) อาจจะทำให้ความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากงานวิจัยนี้มีไม่มากพอ จึงแนะนำสำหรับงานวิจัยต่อไปควรตรวจหาค่า SI, TIBC, CBC เพื่อให้การวินิจฉัยภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็กเป็นที่ยอมรับมากขึ้น

สรุป

อุบัติการณ์โดยรวมของภาวะโลหิตจางในทารกอายุ 6 เดือนในจังหวัดเชียงใหม่ เท่ากับร้อยละ 23.6 ซึ่งจัดเป็นปัญหาสาธารณสุขระดับปานกลางที่ควรต้องรีบแก้ไข ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างอุบัติการณ์การเกิดภาวะโลหิตจางในทารกที่กินนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนแรกของชีวิตและทารกที่ได้รับนมแม่ร่วมกับอาหารอื่นหรือน้ำ ดังนั้นการให้กินนมแม่อย่างเดียวในช่วง 6 เดือนแรกของชีวิตไม่ได้เพิ่มความเสี่ยงของภาวะโลหิตจางในทารกที่มีสุขภาพดี

ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำการศึกษาวินิจฉัยไปข้างหน้า โดยปรับระบบคัดกรองภาวะโลหิตจาง ในทารกที่เกิดจากมารดาอายุน้อยกว่า 20 ปีหรืออายุมากกว่า 35 ปี หรือถ้ามารดามีผลการตรวจ HbE เป็นบวกควรเพิ่มการตรวจคัดกรองฮีมาโตคริต และให้ยาน้ำธาตุเหล็กในขนาดป้องกัน ในทารกที่อายุ 4 เดือน เนื่องจากมีความเสี่ยงสูงที่จะมีภาวะโลหิตจางมากกว่าทารกกลุ่มอื่น
2. ควรเพิ่มการรณรงค์ส่งเสริมให้ยาน้ำธาตุเหล็กในขนาด 15 มิลลิกรัมต่อสัปดาห์แก่ทารกตั้งแต่อายุ 4-6 เดือน เพื่อป้องกันภาวะซีดจากการขาดธาตุเหล็ก ในทารกปกติเกิดครบกำหนดน้ำหนักแรกเกิดมากกว่า 2,500 กรัม
3. ในทารกอายุ 6 เดือนที่มีค่าฮีมาโตคริตเท่ากับร้อยละ 33 ควรได้รับการรักษาโดยให้ยาน้ำธาตุเหล็กในขนาดรักษาด้วย เหมือนในกลุ่มทารกที่มีค่าฮีมาโตคริตต่ำกว่าร้อยละ 33 เพื่อป้องกันภาวะโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก
4. ควรพิจารณาแนะนำเรื่องโภชนาการของแม่ในช่วงที่ให้นมบุตร เนื่องจากภาวะโภชนาการของทารกที่ได้รับนมแม่อย่างเดียว มีความสัมพันธ์กับสารอาหารอีกหลายชนิด ไม่ใช่มีแค่ธาตุเหล็กเท่านั้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ พญ.สุภารัตน์ กาญจนวนิชย์ กลุ่มงานกุมารเวชกรรม และ นพ.กิจจา เจียรวัฒนกก กลุ่มงานศัลยกรรม โรงพยาบาลนครพิงค์ ที่ให้การสนับสนุนคำปรึกษาและข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

References

1. Kassebaum NJ, Jasrasaria R, Naghavi M, Wulf SK, Johns N, Lozano R, et al. A systematic analysis of global anemia burden from 1990 to 2010. *Blood*. 2014;123(5):615-24.
2. World Health Organization. The global prevalence of anemia in 2011. Geneva: World Health Organization; 2015.
3. National Economic and Social Development Board. The eighth national economic and social development plan (1997-2001). Bangkok: National Economic and Social Development Board;

- 1997.
4. Janus J, Moerschel SK. Evaluation of anemia in children. *Am Fam Physician*. 2010;81(12):1462-71.
 5. World Health Organization. *The World Health Report 2002 - Reducing risks, promoting healthy life*. Geneva: World Health Organization; 2002.
 6. World Health Organization. *The optimal duration of exclusive breastfeeding - Report of an Expert Consultation*. Geneva: World Health Organization; 2001.
 7. Marques RF, Taddei JA, Lopez FA, Braga JA. Breastfeeding exclusively and iron deficiency anemia during the first 6 months of age. *Rev Assoc Med Bras (1992)*. 2014;60(1):18-22.
 8. Duangpetsang J. Anemia in children aged 6–12 months in Well Child Clinic at Kaengkho Hospital. *Chaiyaphum Medical Journal*. 2017;37(2):30-9. (in Thai)
 9. Friel J, Qasem W, Cai C. Iron and the breastfed infant. *Antioxidants (Basel)*. 2018;7(4):54.
 10. Joo EY, Kim KY, Kim DH, Lee JE, Kim SK. Iron deficiency anemia in infants and toddlers. *Blood Res*. 2016;51(4):268-73.
 11. Burke RM, Rebolledo PA, Aceituno AM, Revollo R, Iñiguez V, Klein M, et al. Effect of infant feeding practices on iron status in a cohort study of Bolivian infants. *BMC Pediatr*. 2018;18(1):107.
 12. Sawasdivorn S, Taeviriyakul S. Are infants exclusively breastfed up to 6 months of age at risk of anemia? *J Med Assoc Thai*. 2011;94(3):178-82. PMID: 22043773.
 13. Tantracheewathorn S, Lohajaroensub S. Incidence and risk factors of iron deficiency anemia in term infants. *J Med Assoc Thai*. 2005 Jan;88(1):45-51. PMID: 15960216.
 14. Dangmanee A. Association between anemia in infancy and 6 months exclusive breastfeeding. *Reg 11 Med J*. 2018;32(1):821-30. (in Thai)
 15. Friel JK, Aziz K, Andrews WL, Harding SV, Courage ML, Adams RJ. A double-masked, randomized control trial of iron supplementation in early infancy in healthy term breast-fed infants. *J Pediatr*. 2003;143(5):582-6.
 16. De Benoist B, Cogswell M, Egli I, McLean E. *Worldwide prevalence of anaemia 1993-2005 - WHO global database of anaemia*. Geneva: World Health Organization; 2008.
 17. World Health Organization. *Indicators for assessing infant and young child feeding practices: part 1: definitions: conclusions of a consensus meeting; 6-8 November 2007; USA*. Geneva: World Health Organization; 2009.
 18. Luo RF, Liang X, Liu CF, Zhang LX, Yue A. Risk factors for anemia in infants aged 6-12 months from rural areas of southern Shaanxi Province, China. *Chin J Contemp Pediatr*. 2016;18(8):736-41.
 19. Chanprakaisi W. Incidence and factors associated with anemia among Thais aged 6-12 months at Pakchong Nana Hospital. *Nakhon Ratch Med Bull*. 2019;41(1):29-36. (in Thai)
 20. Olaya GA, Lawson M, Fewtrell M. Iron status at age 6 months in Colombian infants exclusively breast-fed for 4 to 5 versus 6 months. *J Pediatr Gastroenterol Nutr*. 2017;64(3):465-71.
 21. Beard JL. Iron requirements in adolescent females. *The Journal of Nutrition* 2000;130(2):440S–2S.
 22. Dalili H, Baghersalimi A, Dalili S, Pakdaman F, Hassanzadeh Rad A, Abbasi Kakroodi M, et al. Is there any relation between duration of breastfeeding anemia? *Iran J Ped Hematol Oncol*. 2015;5(4):218-26.
 23. Tanphaichitr VS. Current situation of thalassemia in Thailand. In: *The 7th International Conference on Thalassemia and Hemoglobinopathies*. Bangkok: Ministry of Public Health, Thailand; 1999. p. 78-9.
 24. Verma S, Gupta R, Kudesia M, Mathur A, Krishan G, Singh S. Coexisting iron deficiency anemia and beta thalassemia trait: effect of iron therapy on red cell parameters and hemoglobin subtypes. *ISRN Hematol*. 2014; 2014: 293216.

ภาคผนวก

แบบสอบถามการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

คำชี้แจง: กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หรือเติมข้อความในช่องว่าง

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของมารดา

1. อายุ ปี เดือน
2. เชื้อชาติ

☐ ไทย (1)	☐ อื่นๆ (ระบุ) (2)
3. น้ำหนัก กิโลกรัม
4. ส่วนสูง เซนติเมตร
5. การศึกษา

☐ ต่ำกว่าม.6 (1)	☐ ปริญญาตรี (3)
☐ ม.6 หรือเทียบเท่า (2)	☐ สูงกว่าปริญญาตรี (4)
6. อาชีพ

☐ แม่บ้าน (1)	☐ นักเรียน/นักศึกษา (4)
☐ ราชการ/รัฐวิสาหกิจ (2)	☐ อื่นๆ (ระบุ).....(5)
☐ เอกชน (3)	
7. รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน บาท

ส่วนที่ 2: ลักษณะครอบครัว

1. สถานภาพสมรส

☐ อยู่ด้วยกัน (1)	☐ แยกกันอยู่ (2)
2. จำนวนสมาชิกในครอบครัว คน
3. ลักษณะครอบครัว

☐ ครอบครัวเดี่ยว (1)	☐ ครอบครัวขยาย (2)

ส่วนที่ 3: ข้อมูลมารดาและทารก

1. เคยคลอดบุตรมาแล้ว คน
2. บุตรคนปัจจุบันเป็นคนที่
3. จำนวนบุตรที่เป็นฝาแฝด คู่
4. โรคประจำตัวของมารดา

☐ ไม่มี (1)	☐ มี (ระบุ) (2)
5. อายุครรภ์ที่มาฝากครรภ์ครั้งแรก สัปดาห์

6. จำนวนครั้งที่มาฝากครรภ์ ครั้ง
7. วิธีการคลอด
 - ทางช่องคลอด (1)
 - ผ่าตัดคลอด (2)
8. น้ำหนักทารกแรกเกิด กรัม

ส่วนที่ 4: ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

1. คุณรู้เกี่ยวกับหลักการให้นมลูก อย่างถูกวิธี คือ ดูดเร็ว ดูดบ่อย ดูดถูกวิธี หรือไม่
 - ทราบ (1)
 - ไม่ทราบ (2)
2. คุณรู้จักนโยบายบันได 10 ขั้นของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
 - ทราบ (1)
 - ไม่ทราบ (2)
3. รู้หรือไม่ว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ช่วยลดการเกิดโรคมะเร็งเต้านมและรังไข่
 - ใช่ (1)
 - ไม่ใช่ (2)
4. รู้หรือไม่ว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว 6 เดือนเพียงพอกับลูกโดยไม่ต้องให้น้ำหรือนมผสม
 - ใช่ (1)
 - ไม่ใช่ (2)
5. รู้หรือไม่ว่าสารอาหารในนมแม่เพียงพอและเหมาะสมกับความต้องการของลูก
 - ใช่ (1)
 - ไม่ใช่ (2)
6. รู้หรือไม่ว่าน้ำนมแม่สามารถบีบเก็บไว้ในตู้เย็นแล้วนำมาแช่น้ำอุ่นก่อนให้ลูกรับประทาน
 - ใช่ (1)
 - ไม่ใช่ (2)
7. รู้หรือไม่ว่าควรล้างมือก่อนให้นมลูกทุกครั้ง
 - ใช่ (1)
 - ไม่ใช่ (2)

ส่วนที่ 5: ทักษะคติในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

(1=ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง, 2=ไม่เห็นด้วย, 3=เฉยๆ, 4=เห็นด้วย, 5=เห็นด้วยอย่างยิ่ง)

ข้อ	คำถาม	คะแนน
1	ประโยชน์ในสารอาหารของนมแม่มีอยู่จนกระทั่งทารกหยุดนม*	1 2 3 4 5
2	การเลี้ยงลูกด้วยนมผสมสะดวกกว่านมแม่*	1 2 3 4 5
3	การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพิ่มสายสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูก	1 2 3 4 5
4	นมแม่ขาดธาตุเหล็ก*	1 2 3 4 5
5	ทารกที่เลี้ยงด้วยนมผสมมีโอกาสได้รับนมเกินมากกว่าเลี้ยงด้วยนมแม่	1 2 3 4 5
6	การเลี้ยงลูกด้วยนมผสมเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับมารดาที่ทำงานนอกบ้าน*	1 2 3 4 5
7	มารดาที่เลี้ยงลูกด้วยนมผสมจะพลาดโอกาสในการมีความสุขจากความรู้สึกของการเป็นแม่	1 2 3 4 5
8	มารดาไม่ควรให้นมลูกในที่สาธารณะ เช่น ร้านอาหาร*	1 2 3 4 5

9	ทารกที่รับประทานนมแม่จะมีสุขภาพดีกว่าการเลี้ยงด้วยนมผสม	1 2 3 4 5
10	ทารกที่เลี้ยงด้วยนมแม่มีโอกาสได้รับนมเกินมากกว่าเลี้ยงด้วยนมผสม*	1 2 3 4 5
11	บิดาจะรู้สึกถูกทอดทิ้งหากมารดาเลี้ยงลูกด้วยนมแม่*	1 2 3 4 5
12	นมแม่เป็นอาหารที่เหมาะสมที่สุดสำหรับทารก	1 2 3 4 5
13	นมแม่ย่อยง่ายกว่านมผสม	1 2 3 4 5
14	การทานนมผสมทำให้ทารกสุขภาพดีกว่าการรับประทานนมแม่*	1 2 3 4 5
15	การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สะดวกกว่านมผสม	1 2 3 4 5
16	นมแม่ประหยัดกว่านมผสม	1 2 3 4 5
17	มารดาที่ดื่มแอลกอฮอล์ไม่ควรเลี้ยงลูกด้วยนมแม่*	1 2 3 4 5

ส่วนที่ 6: ปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

- ก่อนคลอดได้วางแผนเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หรือไม่
 - ไม่ได้วางแผน (1)
 - วางแผนให้นมแม่อย่างเดียวแต่ไม่แน่ใจระยะเวลา (2)
 - วางแผนให้นมแม่อย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน (3)
 - วางแผนให้นมแม่ร่วมกับนมผสม (4)
 - ไม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่เด็ดขาด (5)
- ให้นมลูกครั้งแรกเมื่อไร
 - ภายใน 1 ชั่วโมง (1)
 - มากกว่า 24 ชั่วโมง (3)
 - 1-24 ชั่วโมง (2)
- ความถี่ในการให้นมลูก
 - ตามความต้องการ (1)
 - กำหนดเวลา (ระบุ) ชั่วโมง (2)
- เมื่อมีปัญหาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่หรือไม่
 - ได้ (1)
 - ไม่ได้ (2)
- หลังคลอดได้อยู่กับลูกตลอด 24 ชั่วโมงหรือไม่
 - ได้ (1)
 - ไม่ได้ (2)
- หลังคลอดได้หยุดงานหรือไม่
 - ไม่หยุด (1)
 - หยุด (ระบุ) วัน (3)
 - ไม่ทำงาน (2)
- เมื่อกลับไปทำงานให้นมลูกต่ออย่างไร
 - ให้นมแม่ต่อ (1)
 - เปลี่ยนเป็นนมผสม (3)
 - ให้อาหารอื่นเสริมนอกจากนม (2)
 - ใช้หลายวิธีร่วมกัน (4)

8. ในครอบครัว ใครเป็นผู้สนับสนุนหลักในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
- ไม่ได้รับการสนับสนุน (1)
 - บิดามารดาสามี (4)
 - สามี (2)
 - พี่น้อง (5)
 - บิดามารดาตนเอง (3)
 - ญาติผู้ใหญ่ (นอกเหนือจากบิดามารดา) (6)
9. ใครคือคนที่ทำให้อยากเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
- ไม่ได้รับการสนับสนุน (1)
 - บิดามารดาสามี (4)
 - สามี (2)
 - พี่น้อง (5)
 - บิดามารดาตนเอง (3)
 - ญาติผู้ใหญ่ (นอกเหนือจากบิดามารดา) (6)
10. ปัญหาที่เกิดขึ้นในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
- ไม่มี (1)
 - มี (ระบุ).....(2)
11. เมื่อต้องการความช่วยเหลือในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สามารถขอความช่วยเหลือจากใครในชุมชน
- ไม่ได้รับการช่วยเหลือ (1)
 - ผู้สูงอายุในชุมชน (3)
 - ศูนย์สุขภาพชุมชน/อสม. (2)
 - ผู้นำชุมชน (4)

ส่วนที่ 7: ภาวะซึมเศร้า คุณรู้สึกอย่างไรในช่วง 6 สัปดาห์หลังคลอด

ตั้งแต่ท่านมีบุตร ท่านรู้สึกอย่างไรในช่วงที่ผ่านมา โดยเลือกข้อที่ใกล้เคียงและรู้สึกบ่อยที่สุด

1. ฉันสามารถหัวเราะและมองสิ่งต่างๆ รอบตัวที่เกิดขึ้นได้อย่างสนุกสนาน
 - มากเท่าๆ กับที่เคยเป็น (0)
 - น้อยลงมากอย่างเห็นได้ชัด (2)
 - ค่อนข้างน้อยกว่าที่เคยเป็น (1)
 - ไม่มีเลย (3)
2. ฉันรอคอยสิ่งที่จะเกิดขึ้นข้างหน้าอย่างมีความสุข
 - มากเท่าๆ กับที่เคยเป็น (0)
 - น้อยลงมากอย่างเห็นได้ชัด (2)
 - ค่อนข้างน้อยกว่าที่เคยเป็น (1)
 - ไม่มีเลย (3)
3. ฉันตำหนิตัวเองโดยไม่จำเป็นเมื่อมีสิ่งผิดพลาดเกิดขึ้น
 - ไม่มีเลย (0)
 - บางเวลา (2)
 - ไม่บ่อยนัก (1)
 - เกือบตลอดเวลา (3)
4. ฉันรู้สึกกระวนกระวายอย่างไม่มีเหตุผลที่ตีเพียงพอ
 - ไม่มีเลย (0)
 - บางเวลา (2)
 - ไม่บ่อยนัก (1)
 - เกือบตลอดเวลา (3)
5. ฉันรู้สึกกลัวหรือตื่นตระหนกโดยไม่มีเหตุผล
 - ไม่เคยเลย (0)
 - บางเวลา (2)
 - ไม่บ่อยนัก (1)
 - รู้สึกมากจริงๆ (3)
6. สิ่งต่างๆ ที่ทับถมบนตัวฉัน
 - ฉันจัดการได้เหมือนเดิม (0)
 - ฉันจัดการได้บางเวลา (2)
 - ฉันจัดการได้ดีเกือบตลอดเวลา (1)
 - ฉันไม่สามารถจัดการได้เกือบตลอดเวลา (3)

7. ฉันรู้สึกไม่มีความสุขจนกระทั่งทำให้อนอนหลับได้ยาก
☐ ไม่เคยเลย (0)	☐ ไม่บ่อยนัก (2)
☐ บางเวลา (1)	☐ รู้สึกมากจริงๆ (3)
8. ฉันรู้สึกเศร้าหรือทุกข์
☐ ไม่เคยเลย (0)	☐ ไม่บ่อยนัก (2)
☐ บางเวลา (1)	☐ รู้สึกมากจริงๆ (3)
9. ฉันไม่มีความสุขจนต้องร้องไห้
☐ ไม่เคยเลย (0)	☐ ไม่บ่อยนัก (2)
☐ บางเวลา (1)	☐ รู้สึกมากจริงๆ (3)
10. ฉันมีความคิดจะฆ่าตัวตาย
☐ ไม่เคยเลย (0)	☐ ไม่บ่อยนัก (2)
☐ บางเวลา (1)	☐ รู้สึกมากจริงๆ (3)

ส่วนที่ 8: การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

1. บุตรของท่านได้รับอาหารหรือของเหลวอื่นครั้งแรกเมื่ออายุ เดือน
- 1.1 สาเหตุที่เริ่มอาหารอื่น